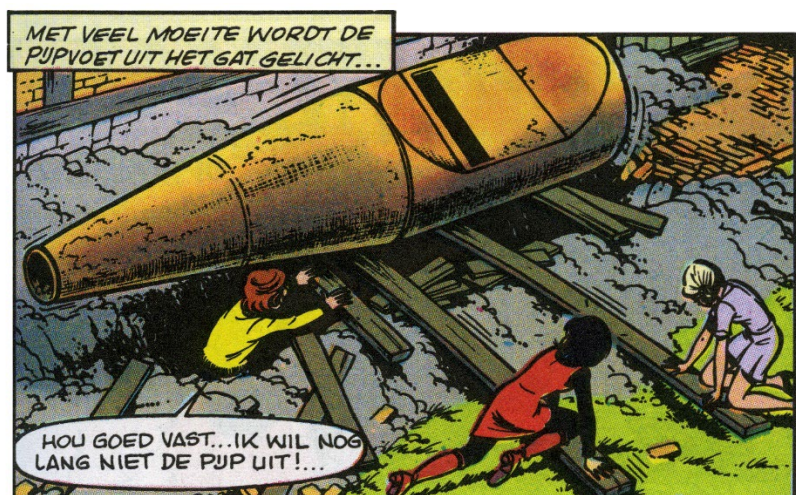
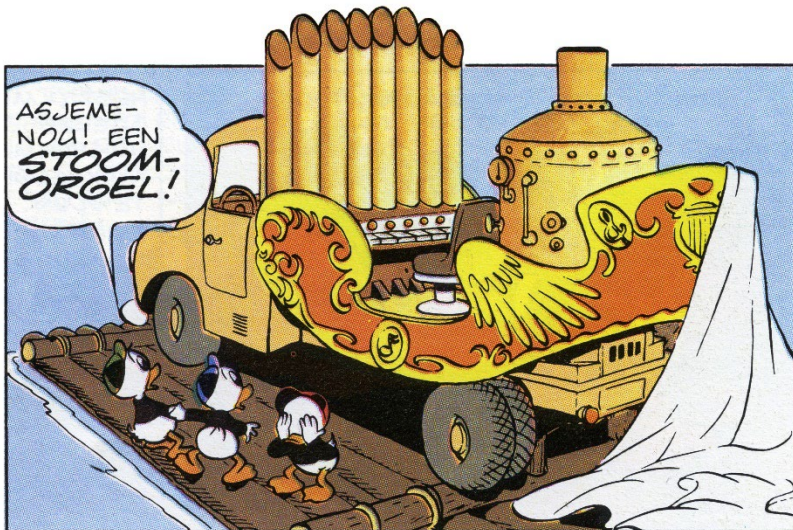
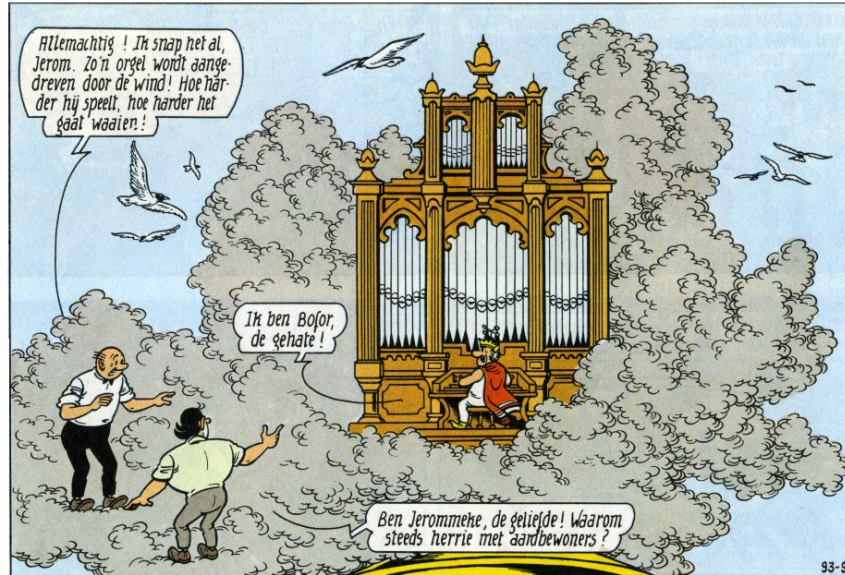

ORGELS IN STRIPBOEKEN

R.T.M. Hoogenboom

Orgels in stripboeken

Op 6 november 2022 speelde organist Jan Hage zijn *Suske en Wiske-suite* op het orgel in de Edesche Concertzaal. Geen muziek voor kinderen, maar serieuze muziek. Hierin komen onder meer Jerom (een orgelsolo) en Professor Barabas (orgel en slagwerk) voor. "Heel banaal, een stripfiguur in combinatie met zoiets sacraals", aldus Hage*.

In onze huidige tijd is de beeldcultuur ook heel belangrijk geworden. Op affiches voor orgelconcerten zie je steeds vaker een orgel afgebeeld of zelfs een mooi vormgegeven rij pijpen. Die beeldcultuur zien we op een speciale manier ook terug in stripboeken. Welke rol speelt het pijporgel in de Nederlandstalige stripcultuur en hoe serieus wordt dit instrument als zodanig genomen? Een onderzoek naar een weinig voorkomend muziekinstrument in stripboeken en zijn functie in het verhaal.

* <https://www.edescheconcertzaal.nl/nieuws/jan-hage-met-suske-en-wiske-op-het-orgel>

Muziekgeschiedenis – Een stripverhaal

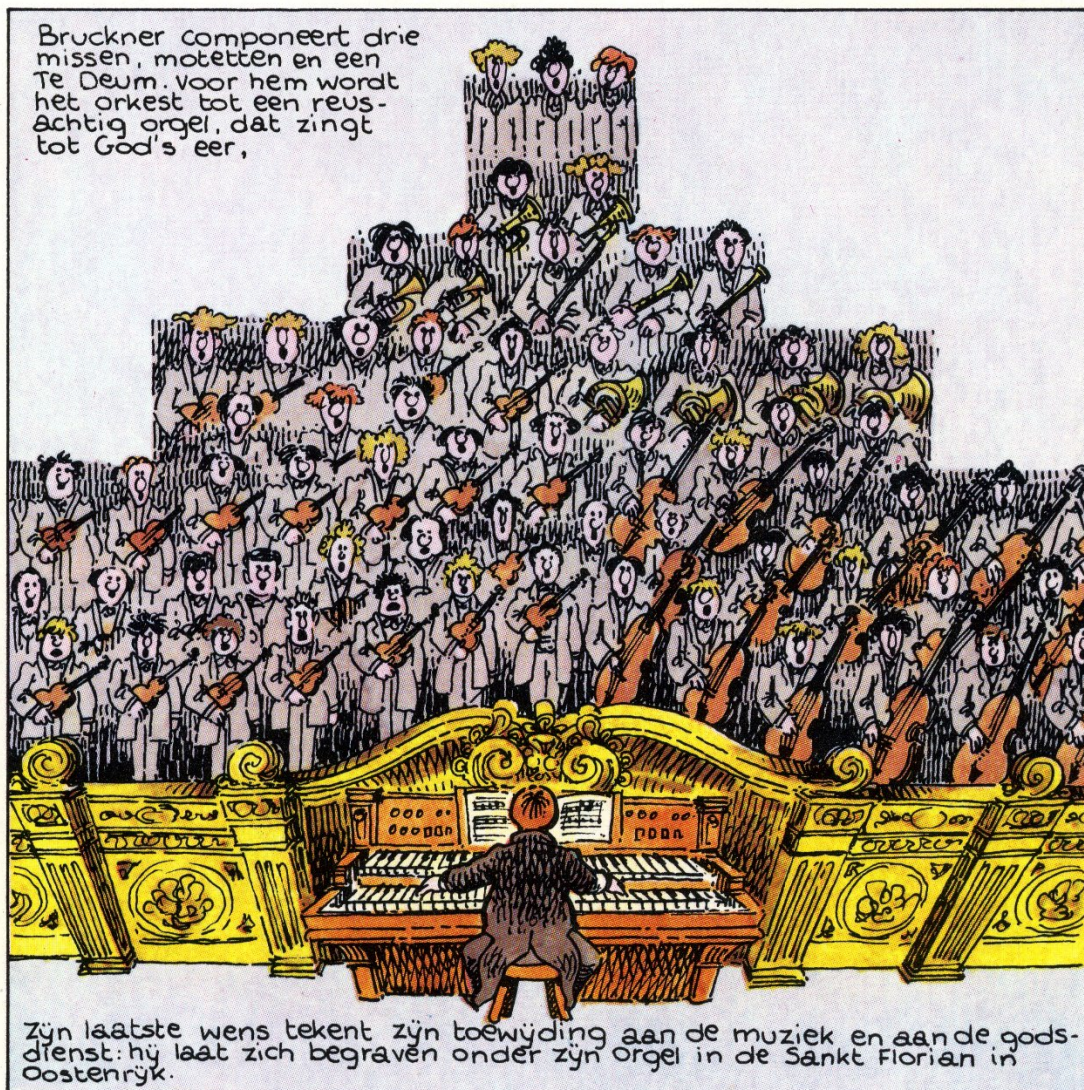
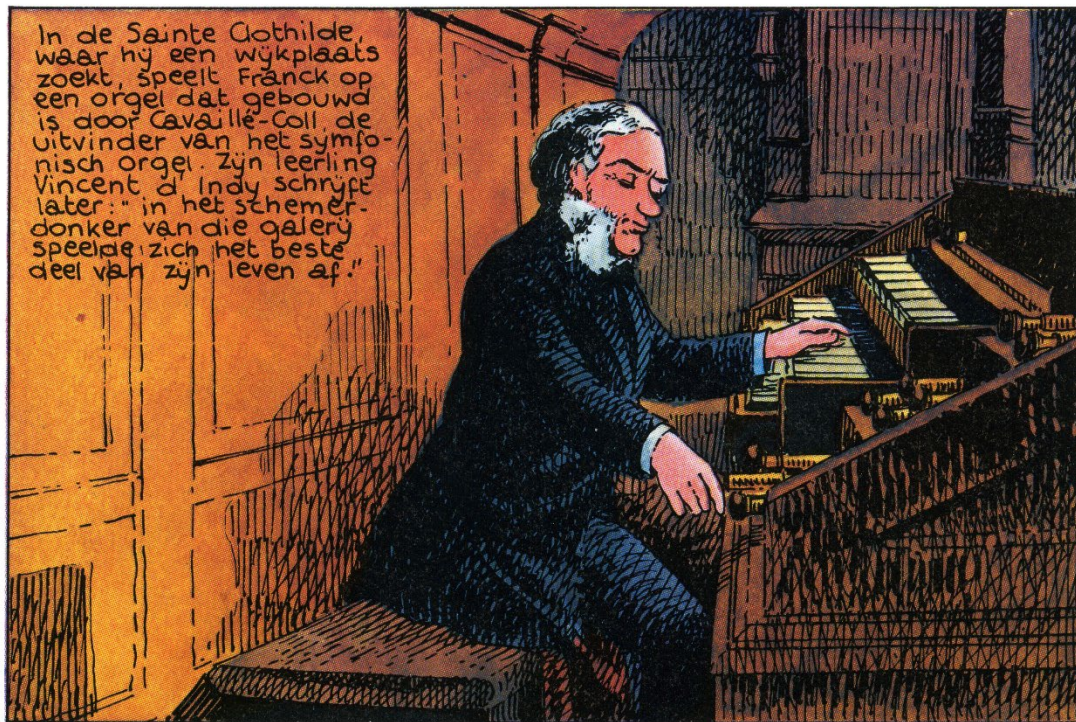
In de jaren 1978-1980 verscheen in Frankrijk een stripverhaal in drie delen over de geschiedenis van de muziek. Een jaar later (1979-1981) verschenen deze in vertaling van Ernst van Altena bij uitgeverij Phonogram. In de eerste twee delen komen we ook het orgel en organisten tegen. Zoals in deel 1 met Buxtehude en een tekening van zijn orgel in Lübeck, Händel achter een orgel ("op zijn 8^e jaar is hij al organist") en blaast Bach via een orgel 'zijn laatste adem uit'. Er zit dus wel enige humor in deze albums. In het tweede deel een tekening van een orgel, want Schubert schreef een zestal missen. Prominenter in beeld zijn de spelende Franck achter zijn orgel in de Sainte Clothilde en Bruckner in de Sankt Florian.

Functie orgel: Het orgel wordt illustratief gebruikt en er spelen organisten op hun eigen instrument.

* Denys Lemery, Bernard Deyries, Michael Sadler, *Muziekgeschiedenis, een stripverhaal*, deel 1 (1979) en deel 2 (1980), uitg. Phonogram, beide 48 blz., vertaling Ernst van Altena, ISBN 90 7030501 1; 90 7030502 X.

Bach blaast zijn laatste adem uit ... (uit deel 1)

Zijn laatste wens tekent zijn toewijding aan de muziek en aan de godsdienst: hij laat zich begraven onder zijn orgel in de Sankt Florian in Oostenryk.

Yoko Tsuno - Het helse orgel

Het pijporgel komt veelvuldig voor in het verhaal *Het helse orgel* van Roger Leloup, waarin de Japanse Yoko Tsuno de hoofdrol speelt. Yoko is niet alleen een intelligente elektronisch ingenieur, maar ook doortastend. Loyaliteit, vriendschap en respect zijn de eigenschappen die ze boven alles verkiest. 'Door haar werk komt ze, samen met haar vrienden Paul en Ben, terecht in avonturen die het midden houden tussen fantasy en sciencefiction', zo meldt men op stripweb.be.

Het verhaal: Een duivels orgel veroorzaakte in de 16^e eeuw, toen het voor de eerste keer bespeeld werd, de instorting van de kerk waarvoor het gebouwd was. Men gaf het nieuwe orgel, gebouwd door Helmut Hartmann, de schuld en de orgelbouwer vluchtte.

Yoko Tsuno voert in onze tijd een onderzoek uit naar de moord op de vader van de organiste Ingrid Hallberg. Haar vader was een week eerder voor de trein gesprongen (vermoord), omdat hij 'gedwongen werd' de taak op zich te nemen om het 'Satansorgel' te repareren en dat niet meer wilde. Bij een Lorelei-berg ontdekken hoofdpersonen Yoko, Paul en Ingrid, na een achtervolging, een vergulde orgelpijp van ruim twintig meter. Een Italiaanse meubelmaker Alberto, "specialist in 't herstellen van orgelklavieren", blijkt de moord op Ingrids vader te hebben gezien. Het 'helse orgel' blijkt in het 'Kasteel van Katz' te zijn gerepareerd, maar dit blijkt een tweede exemplaar van Hartmann te zijn. Een groot waterrad bedient de enorme blaasbalgen van het orgel waarvan het geluid van de middelste en grootste pijp 'gekmakend en dodelijk' is. Iemand is uit op het fortuin van de kasteelheer Otto Meyer.

Uiteindelijk komt alles goed en treedt de organiste Ingrid in de voetsporen van haar vader en wordt, met medewerking van Alberto, orgelbouwer/-restaurateur.

Functie orgel: Het orgel als instrument speelt een centrale rol.

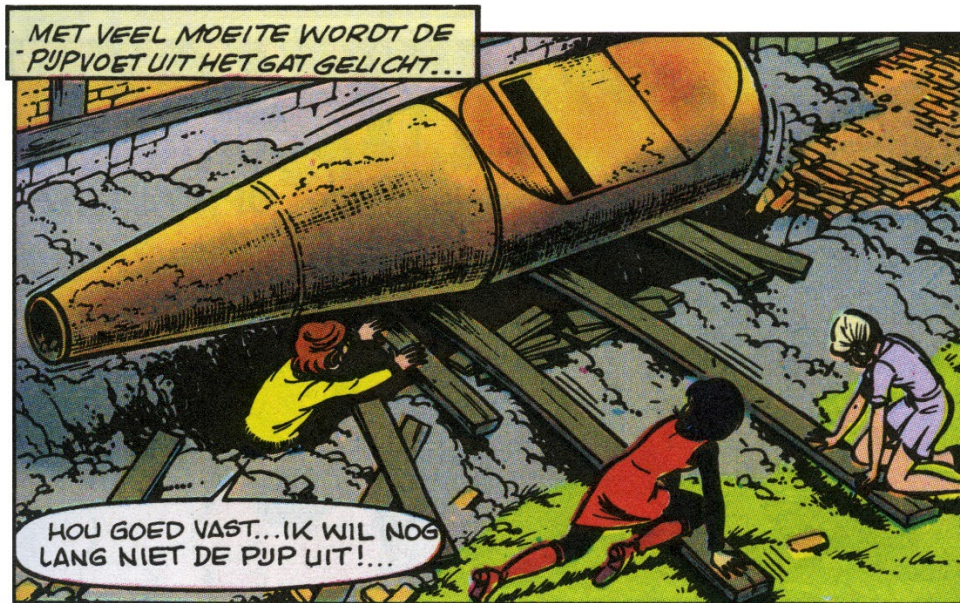
De eerste druk van deze strip is van 15 maart 1973. Het is deel 2 uit een serie Yoko Tsuno met inmiddels 29 uitgaven.

* Roger Leloup, *Het helse orgel*, uitg. Dupuis, ISBN 9789031403523, softcover, 1973, 46 blz., www.dupuis.com.

De organiste, die de hoofdrol vervult in dit stripboek

En een woordgrapje is ook altijd leuk om te lezen

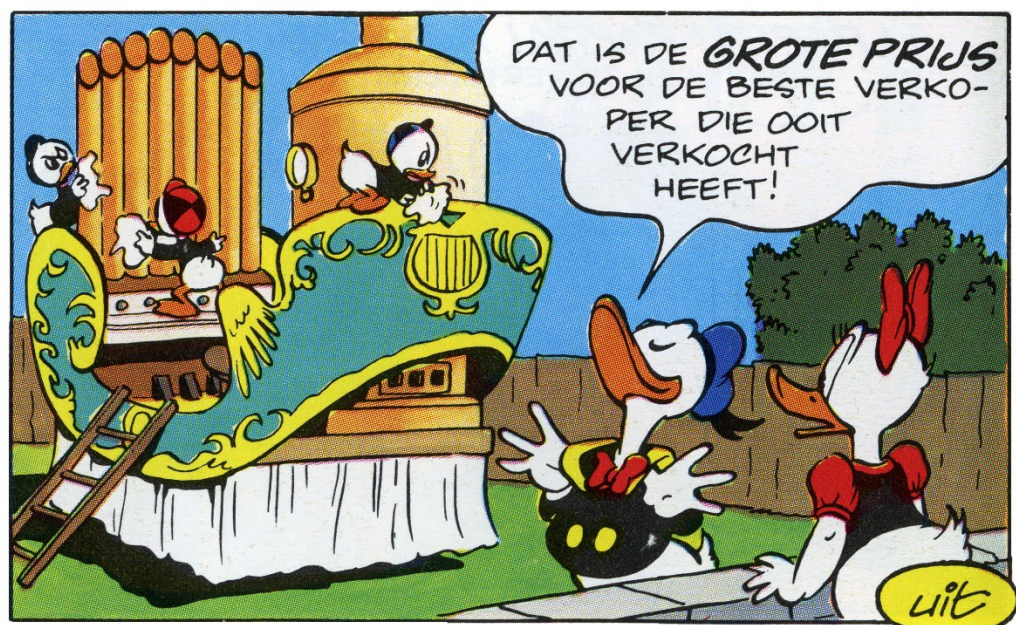
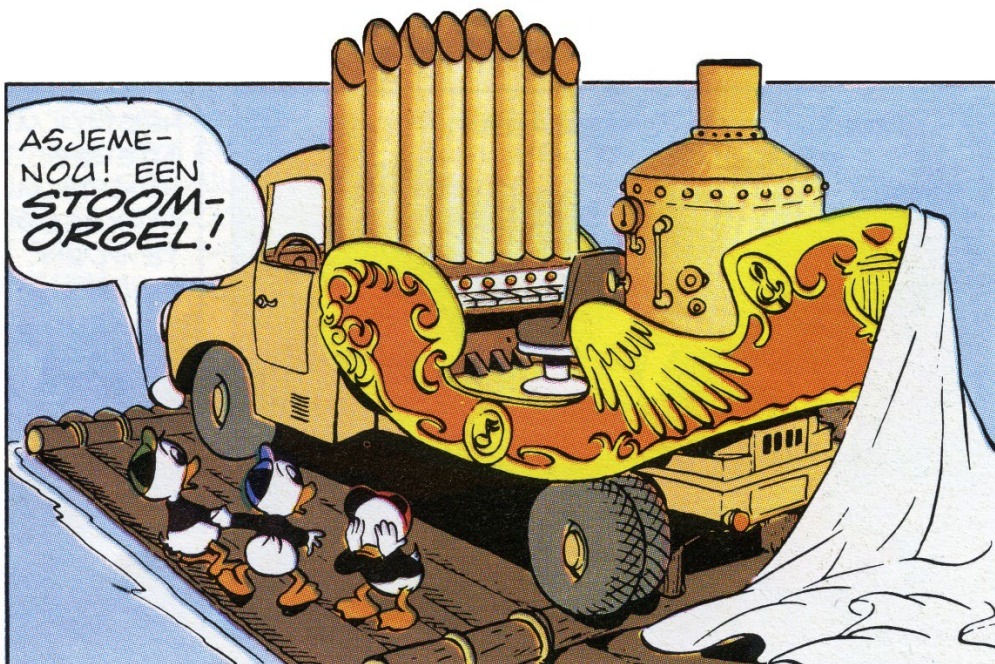
Een fuga van Bach spelen onder druk

Donald Duck - Betoeterde Totems

In 'De beste verhalen uit het weekblad Donald Duck, nr.13' zit het verhaal *Donald Duck in betoeterde Totems*. Hierin solliciteert Donald Duck om 'superverkoper met een hoge provisie' te worden. Het blijkt te gaan om de verkoop van een 'stoomorgel' in het nog onontgonnen gebied van indianen. Als de neefjes Kwik, Kwek en Kwak de 'Wilhelm Tell-ouverture' hierop gaan spelen veroorzaakt dit een aardverschuiving. Maar als Donald Duck, vastgebonden aan een paal, zijn laatste minuten telt, verbinden de neefjes het klavier met slangen aan een rijtje holle totempalen, die vervolgens geluid geven, vergelijkbaar met een bamboe-orgel. De indianen zijn onder de indruk en doen een grote bestelling. Teruggekeerd krijgt Donald Duck 'de Grote Prijs voor de beste verkoper die ooit verkocht heeft'. Dit verhaal is voor het eerst verschenen in 1950. Een uitspraak als "Het heeft geen zin om een stoomorgel te verkopen aan halve wilden die geen benul van klassieke muziek hebben", zou tegenwoordig niet meer kunnen!

Functie orgel!: In dit verhaal wordt het orgel functioneel als instrument gebuikt.

* Walt Disney, *Donald Duck in betoeterde Totems*, in: De beste verhalen uit het weekblad Donald Duck, nr.13, blz. 3 t/m 26, Walt Disney Productions, 1979/Oberon, Haarlem, 1984, 3^e druk, ISBN 90 320 0534 0.

Oom Dagobert in 't Spook van de Notre Duck

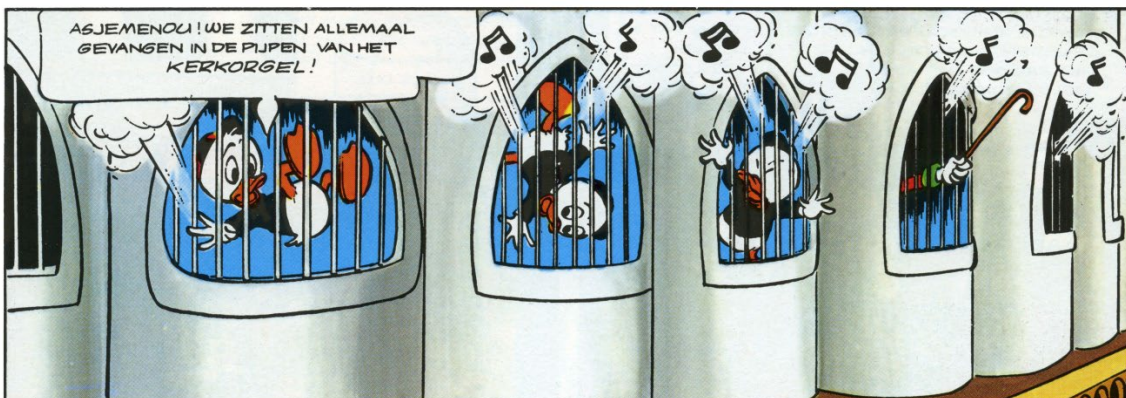
Het verhaal: In plaats van een cijfercode kan de geldkuis van Oom Dagobert geopend met een dwarsfluit, waarop je 'Toen onze mop een mopje was' speelt. Hij gaat zijn fluit in de wensfontein van de kathedraal van de Notre Duck dompelen, waardoor deze onkwetsbaar wordt én gaat wensen dat niemand te weten komt met welk melodietje zijn kluis geopend kan. Daarbij spreekt hij echter deze liedtitel uit. De fluit wordt vervolgens onderin de put door iemand gestolen, die voortdurend het liedje gaat spelen. Wilde achtervolgingen, waarbij Donald Duck en zijn neefjes zich niet ongemoeid laten, zijn te zien. Oom Dagobert en de eendjes worden opgesloten in grote orgelpijpen, waarna het melodietje gespeeld wordt op het orgel. Zelfs de erbij gehaalde 'officiële padvindershond' bespeelt het reusachtige orgel. Uiteindelijk komt alles goed, maar pijnlijk is de tekst van het laatste plaatje, waar Oom Dagobert zegt: "Nu ik in dat pijporgel heb gezeten, heb ik ineens geen oren meer naar muziek!" Toch jammer.

Functie orgel! Hoewel er twee keer gespeeld wordt op het orgel, zijn het met name de pijpen die als 'opsluitplek' van de striphelden functioneel zijn.

Walt Disney, *Oom Dagobert in 't Spook van de Notre Duck*, in: De beste verhalen van Donald Duck, nr.127, blz. 25 t/m 48, Sanoma Uitgevers, 2006, 1^e druk, ISBN 90 8574 069X.

Hier speelt de dief zelfs de 'geheime melodie' op het 2-klaviersorgel in de kathedraal

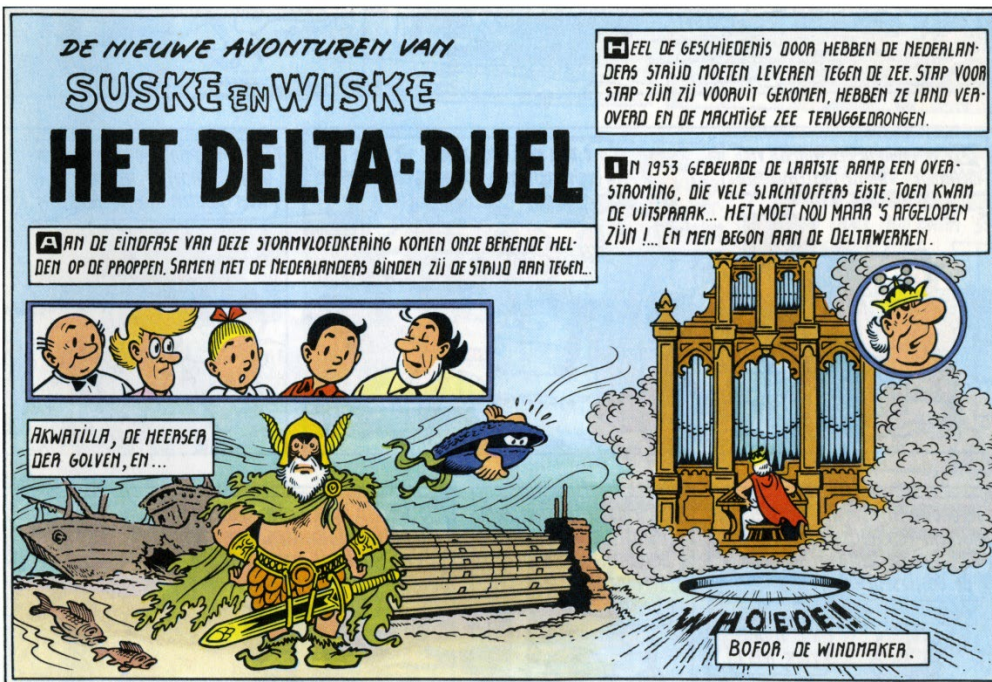
Orgelpijpen met tralies

Suske en Wiske - Het Delta Duel

Dit verhaal draait rond Akwatilla, een boze geest uit de Noordzee, en Bofor, een kwade geest die zich in de wolken schuilhoudt. De Deltawerken, die hun voltooiing naderen met de stormvloedkering in de Oosterschelde, doen de invloed van Akwatilla geen goed, dus zijn medewerkers (slijkmossele) ontvoeren Wiske. Bij een poging haar te bevrijden worden Lambiek en Jerom opgezogen door een plotse wervelwind. In de wolk blijkt dat Bofor, spelend op zijn zelfgebouwde pijporgel, een aantal keren in het verhaal de donderwolken boven zee aanstuurt. De beide geesten sluiten een verbond en Bofor versterkt zijn orgel. "De zee zal opnieuw het land veroveren! Nog maar een schepje erbij", aldus de orgel spelende Bofor. Het is de slimme Sidonia, die vanuit een helikopter zilvernitraat over de wolk uitstort, waardoor het orgel in zee te pletter valt.

Functie orgel: Wat in dit verhaal in ieder geval duidelijk wordt, is dat het orgel als blaasinstrument veel 'wind' nodig heeft.

* Willy Vandersteen, *Suske en Wiske. Het Delta-Duel*, nr.197, Standaard Uitgeverij, Antwerpen/Amsterdam, 56 blz., 4 maart 1987, ISBN 90 02 14704 X.

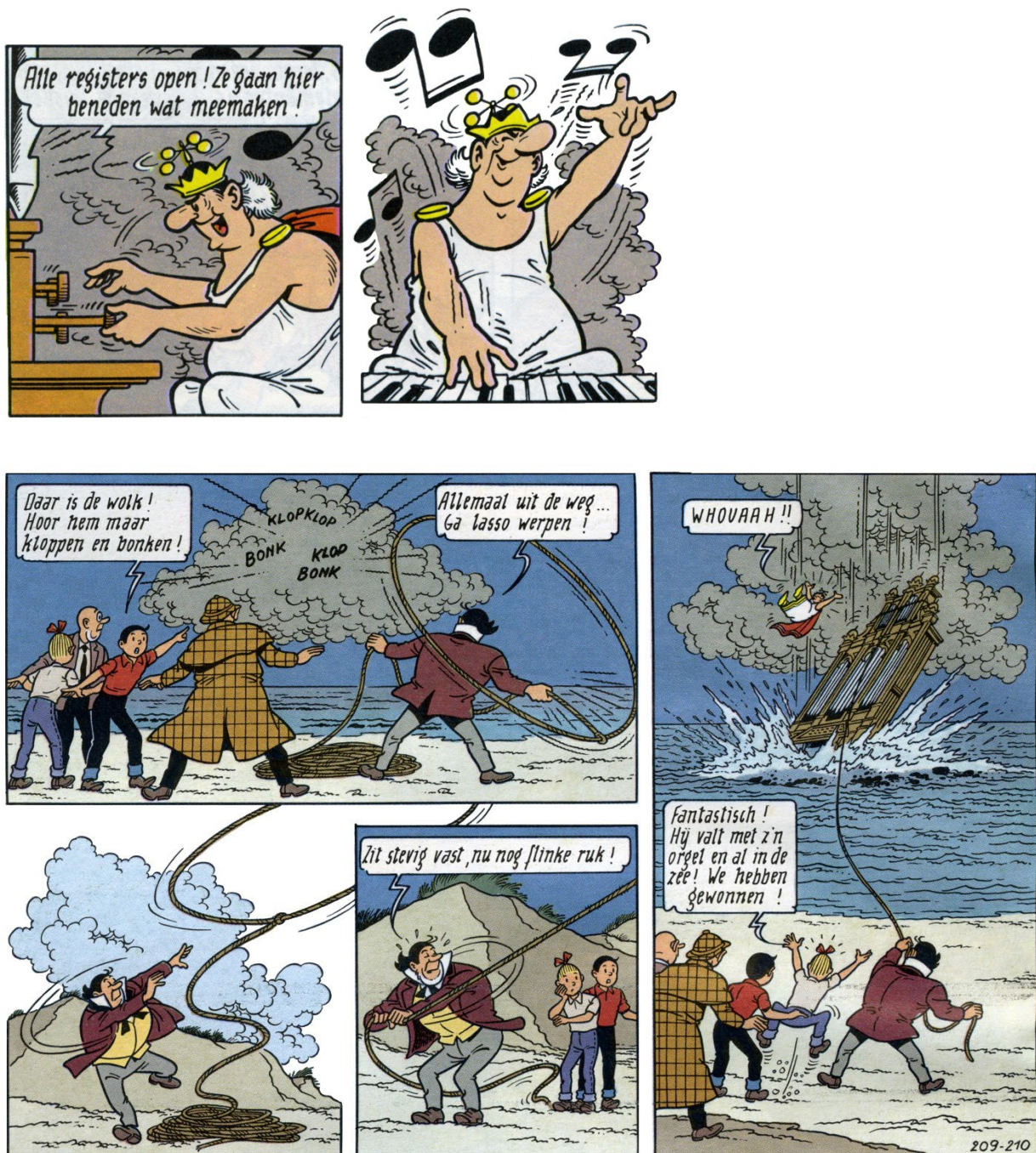
Alle registers open; mooie uitdrukking in het Nederlands

Suske en Wiske – De woeste wespen

In dit verhaal blijkt Bofor een nieuw orgel te hebben gebouwd in een wolk. Eén orgelpijp valt uit zijn handen precies bovenop professor Barabas. Bofor gaat met een klein draaiorgel op zoek naar de pijp, maar wordt door de hoofdrolspelers herkend. Achtervolgingen en aanslagen volgen elkaar op. “Alle orgelpijpen nogaantoe! Weer mislukt!!” hoor je Bofor zeggen. Lambik valt een huis binnen, waar ze op dat moment luisteren naar de radio: “U hebt geluisterd naar een half uurtje orgelmuziek bij de maaltijd”. Bij een volgend treffen zegt Bofor: “Ik ben met mijn orgel in zee gevallen! Jullie schuld! Nu kom ik wraak nemen!” Bij een uitbraak van zeer grote sluipwespen, Bofor beschikt over een ‘snelgroeier’ uit het laboratorium van Barabas, blijken deze beesten kalm te worden van de draaiorgelmuziek en daarmee heeft Bofor ze in zijn macht. Toch delft hij het onderspit en vlucht vliegend op een orgelpijp naar zijn orgel in een wolk. Jerom echter haalt met een enorme lasso het pijporgel vanuit de wolk weer naar beneden.

Functie orgel! Het orgel is slechts aanleiding om wraak te nemen. Er wordt ook niet op gespeeld.

* Willy Vandersteen, *Suske en Wiske. Het Delta-Duel*, nr.211, Standaard Uitgeverij, Antwerpen/Amsterdam, 54 blz., 1^e druk, augustus 1987, ISBN 90 02 15665 0.

Post Mortem

Als deel 23 in de 24-delige komische stripserie van Jerome K. Jerome Bloks SC, gemaakt door Alain Dodier bij uitgever Dupuis, verscheen *Post Mortem*. In dit verhaal staat de volgende vraag centraal: 'Zou de kerk het over een andere boeg gegooid hebben om geld in te zamelen?'. "Een ding is zeker: een snoodaard misbruikt al een tijdje het biechtgeheim om de godsvruchtige parochianen van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Clignancourt geld af te persen om het grote orgel een opknappbeurt te geven. Hoofdverdachte is natuurlijk de arme priester Arthur. En een ongeluk komt nooit alleen, want uitgerekend nu duikt de vader van Babs na twintig jaar opnieuw op het leven van zijn dochter", zo lezen we op www.archonia.com. En Babs is de levensgezellin van de wat klungelige privédetective J.K.J. Bloks. De gelijknamige serie kent een beperkt vast publiek, die waardering hebben voor de "avonturen met veel humor en vooral ontwapenende en geloofwaardige karakters", aldus <https://stripgids.org>.

Functie orgel! De orgelrestauratie is in dit verhaal slechts aanleiding voor een onderzoek door een detective.

* J.K.J. Bloks, deel 23, *Post mortem*, uitg. Dupuis, 48 blz., vertaald uit het Frans, ISBN 9789031431922

Tristan – Het geheim van de weerwolf

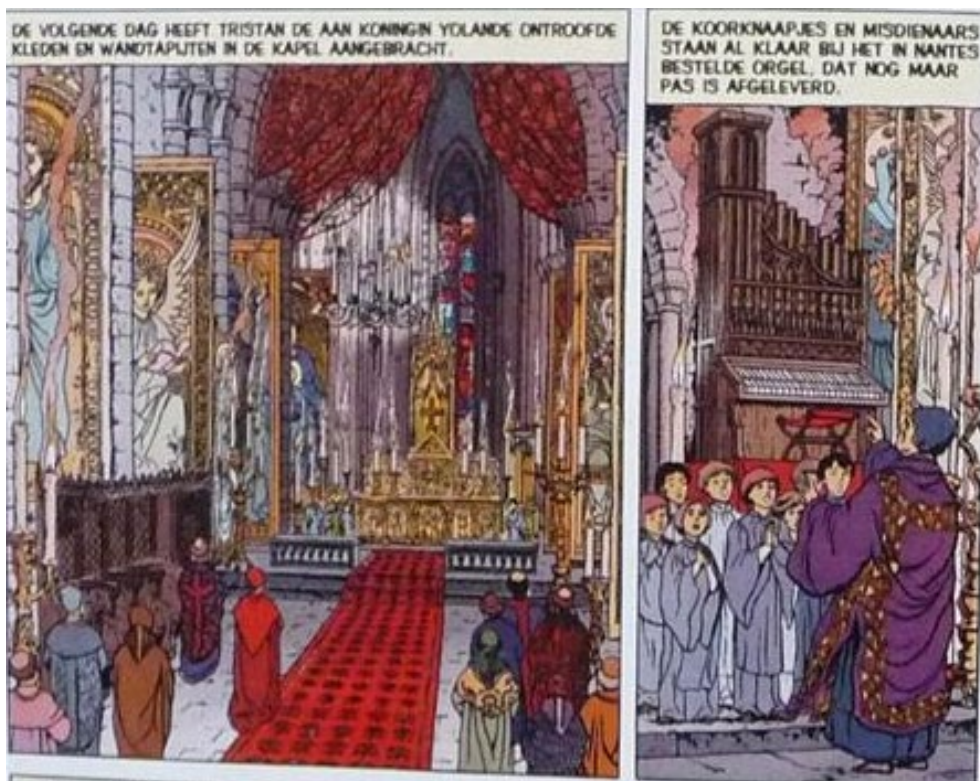
Als vierde deel in de 18-delige historische avonturensérie 'Tristan' verscheen *Het geheim van de weerwolf*, geschreven door Jacques Martin en getekend door Jean Pleyers. Aan het einde van de honderdjarige oorlog (eerste helft 15e eeuw) beleeft meester-beeldhouwer Tristan, de hoofdfiguur allerlei avonturen. In deze serie voornamelijk in Frankrijk, maar enkele verhalen spelen zich ook af in Engeland en Italië. Een terugkerend thema is machtsmisbruik in de kerk. De hoofdpersoon is bevriend met Gilles de Rais, 'Maarschalk van Frankrijk' en berucht om zijn kinderverkrachtingen en -moorden.

Het originele stripverhaal van het vierde deel *Barbe-blue* is uit 1984 en vertaald uit het Frans in Nederland verschenen als *Het geheim van de weerwolf*.

Bij onderstaand gebeuren wordt de 'Maarschalk' tot bisschop gewijd "met voorbijgaan aan de kardinalen van Frankrijk en de paus van Rome". Een organist ontbreekt op de afbeelding, maar de koorknappen zingen.

Functie orgel!: opvulling, want op de 'orgelbank' zit geen organist voor het nieuwe orgel.

* J. Martin/J. Pleyers, *Tristan 4 – Het geheim van de weerwolf*, uitg. Casterman, 1984, softcover, ISBN 9789030331223.

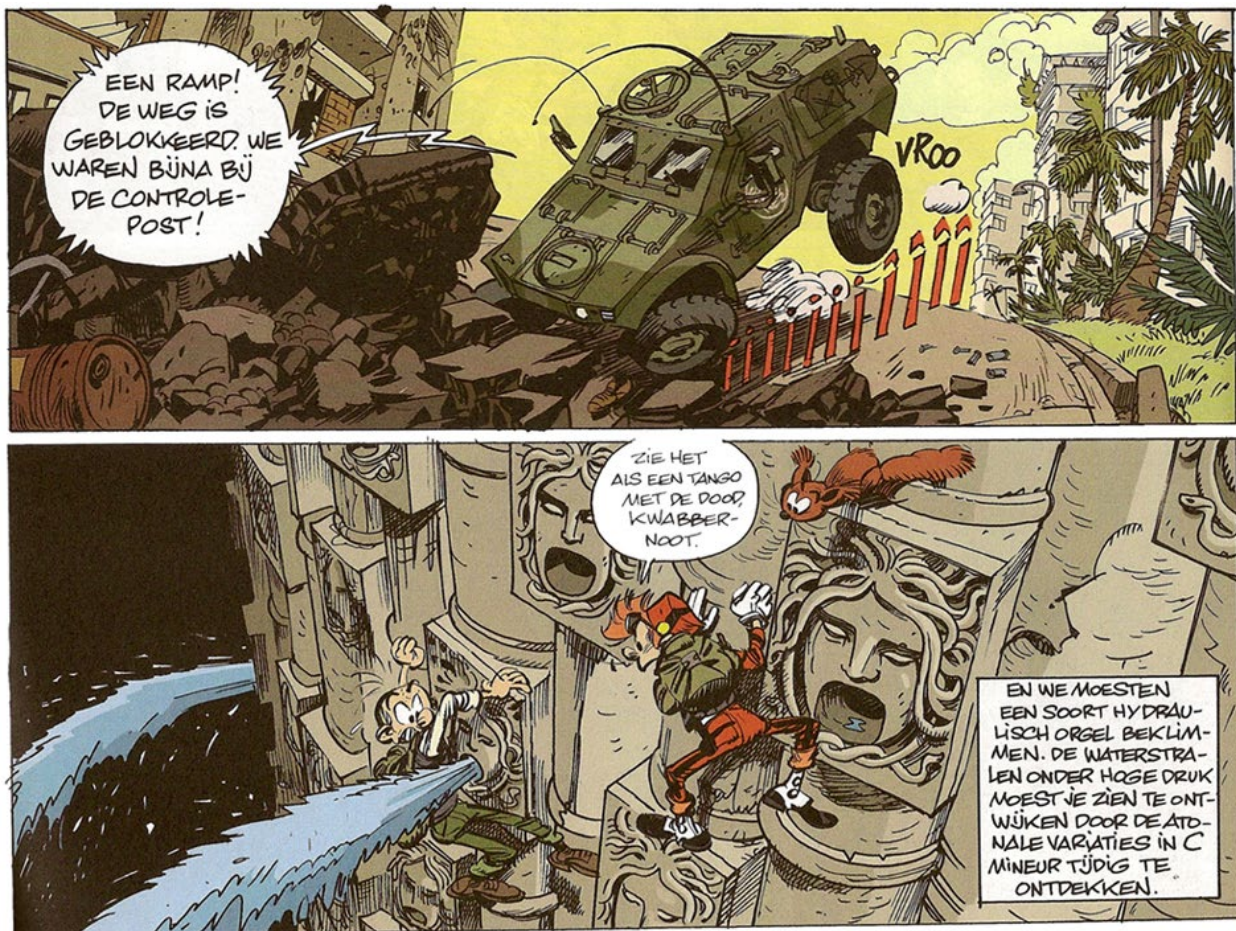

Robbedoes – Een piccolo in Sniper Alley

Stripschrijver Fabien Vehlmann en striptekenaar Yoann doen hun uiterste best de meer dan 70 jaar oude stripheld Robbedoes hip en jeugdig voor de dag te laten komen, waarbij de actualiteit niet geschuwd wordt. Een afgezette dictator, een burgeroorlog, historische musea die geplunderd worden en een Europeaanse vredesmacht die de stabiliteit in de regio moet proberen te herstellen. In album 54 *Een piccolo in Sniper Alley* zijn twee speerpunten: “de oorlogssituatie in Aswana en de speurtocht in een onderaardse labyrint naar de schat van Alexandrië, waarmee de bibliotheek van Alexandrië weer opgebouwd zou kunnen worden in het geval van een calamiteit”, aldus een recensie op <https://informatiesite.stripaap.nl>. Gelukkig ook fijnzinnige humor, zoals blijkt uit onderstaande tekening en tekst over een ‘waterorgel’.

Functie orgel: geen

* Fabien Vehlmann/Yoann, *Een piccolo in Sniper Alley*, Robbedoes & Kwabbernoot-album nr.54, 48 blz., 1e druk, uitg. Dupuis, 2015, ISBN, 9789031433438.

Atonale variaties op een waterorgel ?

François Walthéry – De Ouwe Blauwe

Wanneer men in de Franco-Belgische strip (over het algemeen katholieke) kerken in beeld brengt, gaat dit doorgaans over de kerkklokken. Toch kom je ook weleens een orgel tegen, zoals in *De Ouwe Blauwe* van François Walthéry. Dit is een Belgische stripreeks, die getekend is door François Walthéry en geschreven door Raoul Cauvin, en uitgegeven bij Dupuis. De strip gaat over de rivaliteit tussen twee duivenmelkers. Een derde hoofdpersoon is de pastoor van het dorp. Het geheel speelt zich af tussen de twee wereldoorlogen. Deze nostalgische en provincialistische strip verscheen in 1980 eerst in het Waals dialect van Luik als *Lî vî bleû* en daarna in hetzelfde jaar in een verzameling van strips, die eerder werden gepubliceerd in het stripweekblad *Robbedoes*, als derde deel in de collectie 'Het beste uit Robbedoes'.

Functie orgel: Het orgel speelt geen echte rol, hoewel een organist de zang begeleid.

* F. Walthéry/R. Cauvin, *De Ouwe Blauwe 3*, uitg. Dupuis, 1980, 48 blz., ISBN 9031406171.

(bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/De_ouwe_blauwe,

https://stripinfo.be/reeks/strip/18939_De_ouwe_blauwe_1_De_ouwe_blauwe)

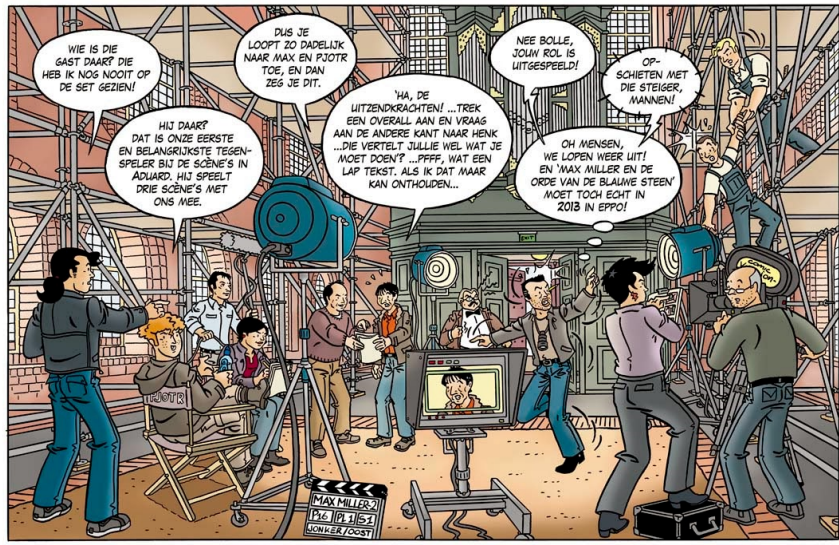
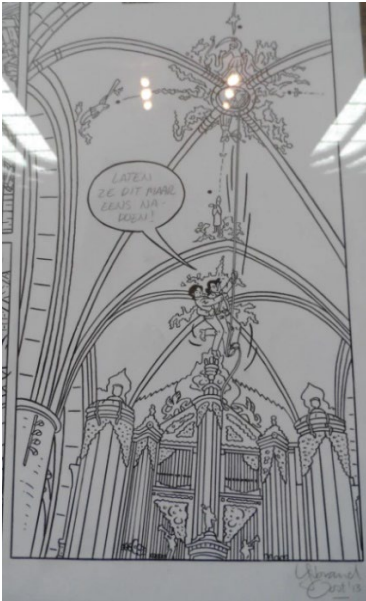

Max Miller - De orde van de blauwe steen

Van *Max Miller en de Orde van de Blauwe Steen* door tekenaar IJsbrand Oost en schrijver Frank Jonker is naast het reguliere album ook een exclusieve editie verschenen in samenwerking met de Stichting Martinikerk Groningen. Het verhaal van dit tweede Max Miller-album speelt zich namelijk onder andere af in de gewelven en in de toren van de Martinikerk.

Functie orgel: geen, maar het orgel is wel te zien op een afbeelding als de hoofdpersonen door het dak naar beneden 'abseilen' (zie het linker plaatje).

* Frank Jonker/IJsbrand Oost, *Max Miller en de Orde van de Blauwe Steen*, juni 2014, softcover.

Op de set van
Max Miller en de Orde van de Blauwe Steen

Bovenstaande tekening is gebruikt bij de presentatie van het boek op 17 juni 2014

Van dit tweede Max Miller album zijn er twee prenten verschenen. Een bij gelegenheid van het Stripfestival Breda ('Station Groningen', oktober 2013) en de tweede *Op de set van Max Miller en de orde van de Blauwe Steen* (zie hierboven) werd in mei 2013 uitgebracht ter gelegenheid van de Oost-Nederlandse Stripboekenbeurs in Zwolle. Op deze prent is het orgel goed te zien.

Jules Verne – 20.000 mijlen onder zee

Het omzetten in een stripboek van beroemde literatuur/verhalen kreeg onder meer gestalte bij Classics Nederland N.V. met 'De beroemdste boeken uit de wereld in beeld'-serie. In 1970 verscheen hier van Jules Verne een beeldverhaal van *20.000 mijlen onder zee*. In het boek uit 1870 speelt hoofdpersoon Kapitein Nemo op het orgel in zijn duikboot, de Nautilus. In deze 1970-stripuitgave staat het orgel in beeld, als kapitein Nemo bezoekers in zijn duikboot rondleidt.

Functie orgel: In deze strip maar één afbeelding, slechts een 'voetnoot' dus. Het orgel wordt niet bespeeld.

* *20.000 mijlen onder zee. De beroemdste boeken uit de wereld in beeld*, 43 blz., 1970, Top Illustrated Classics no.2, uitg. Classics Nederlands N.V.

Plaatje van het Nautilus-orgel uit de strip van 1970

Andere Jules Verne-strips

De strip-uitgave *Wereldberoemde verhalen, 20.000 mijlen onder zee*, (1974, Uitgeverij Amsterdam Boek, in de collectie 'toppers in strip') is niet in mijn bezit. Mogelijk staat daar een orgel in?

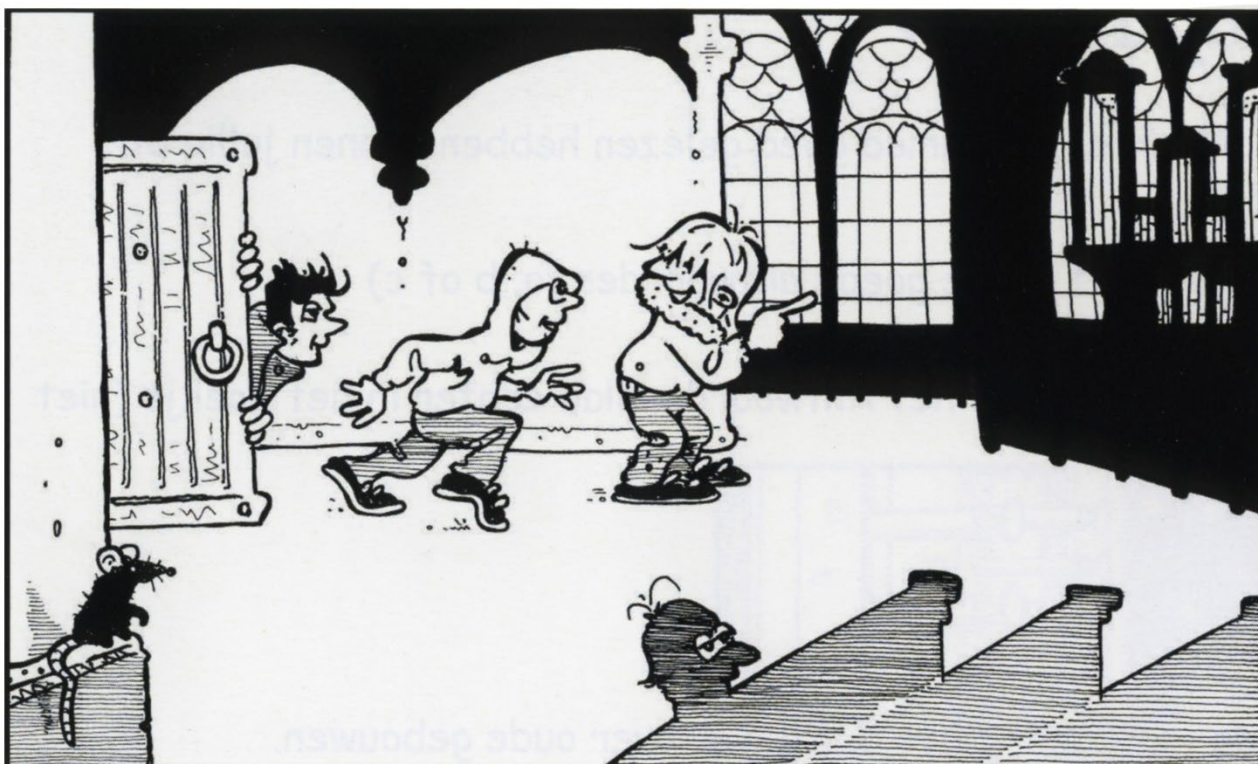
In het gelijknamige stripboek uit 1978 (uitg. fher s.a. Bilbao; in het Nederlands door uitg. VIU) is het pijporgel niet afgebeeld.

En in het kinderleesboek met veel illustraties *Twintigduizend mijlen onder zee* (in de versie van Geronimo Stilton, bedoeld voor kinderen van 9-10 jaar, maar strikt genomen geen stripboek) is geen afbeelding te vinden van het pijporgel. Deze heeft plaats moeten maken voor boekenkasten, aldus een medewerker van wakkerewinkel.nl.

Muziek uit een gebouw 'het orgel'

Het Haags Orgel Kontakt is al jarenlang bezig om met lesprojecten basisschoolleerlingen te interesseren voor het orgel als muziekinstrument. De eerste druk van het lesproject verscheen in 2009. De vijfde druk uit 2018 is een beeldverhaal geworden. De ondertitel 'Stripverhaal bij het Lesproject over orgels voor de Basisschool' doet iets anders vermoeden, maar de uitgave *Muziek uit een gebouw, 'het Orgel'. De wonderlijke belevissen van Ahmed, Maarten en Yamal* is geen stripboek, maar bevat wel enige cartoons. Deze uitgave verdient naar mijn mening echter wel een echte striptekenaar en -schrijver, want er is nu nog (te) veel gewone leestekst naast de vele illustraties bovenaan elke bladzijde.

* Henk Barnhard (tekst), Joost Barnhard (cartoons), *Muziek uit een gebouw, 'het Orgel'. De wonderlijke belevissen van Ahmed, Maarten en Yamal*, 2018, 5^e druk, uitg. Stichting Haags Orgel Kontakt, 56 blz., www.haagsorgelkontakt.nl.

Conclusie

Het aantal orgels in Nederlandstalige stripboeken is nogal beperkt. En, afgezien van het serieuze muziekgeschiedenis-stripverhaal en *Yoko Tsuno 2 - Het helse orgel*, speelt het instrument helaas een marginale rol in stripboeken. Wie pakt de 'handschoen' op om hier serieus werk van te maken? Een stripgeschiedenis van het orgel, bijvoorbeeld? Of een goed educatief stripproject voor het Haags Orgel Kontakt en andere orgelminnaars? Dat moet toch te realiseren zijn?

Ruud Hoogenboom

Met dank aan onder meer Kees Otto (Stripboekmuseum), Bas Schuddeboom (comiclopedia/Lambiek Studio, www.lambiek.net), Stripwinkel Dick Bos en wakkerewinkel.nl.

INSTRUMENTS AVANT...

...INSTRUMENT APRÈS.

